

Напрямок 4: Література зарубіжних країн

Девдюк І. В.

Канд. філол. наук, доцент кафедри світової літератури.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

СЮЖЕТНО-КОПОЗИЦІЙНА СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ

РІЧАРДА ОЛДІНГТОНА «СМЕРТЬ ГЕРОЯ».

Під кутом зору сюжетно-композиційної побудови роман Р. Олдінгтона «Смерть героя» (Death of a Hero) належить до найбільш оригінальних у літературі першої половини ХХ століття, однак вказаний аспект досі не поставав об'єктом спеціального наукового дослідження. Акцентуація впродовж тривалого часу критично-сатиричного пафосу твору залишила в тіні його художні якості, не визначено його місце в англійському письменстві означеного періоду. Зрештою, за останні десятиліття у нас не створено жодної студії, присвяченої роману, найбільш ґрунтовними залишаються праці російського дослідника М. Урнова, зокрема монографія «Ричард Олдінгтон», видана у Москві 1968 року, і стаття «Ричард Олдінгтон: вражда и родство с уходящей эпохой» (1986 р.). На сьогодні постає необхідність поглибленого розгляду динаміки та логіки сюжетно-композиційної організації твору у зв'язку з його ідейно-тематичним змістом та мовно-стильовими характеристиками, що є метою вказаної розвідки.

У передмові до роману, яка представлена у формі листа письменника до фронтового товариша, водночас побратима по перу, Олкота Гловера, Р. Олдінгтон дає коротке, проте вичерпне пояснення задуму та його художньої реалізації. У ньому – ключ розуміння твору. Автор, зокрема, підкреслює, що він відкинув будь-які форми та методи й писав згідно з власним творчим кредо, суть якого у наступному: «Кожен воліє писати, як йому заманеться». Олдінгтон порівнює техніку роману з тою, яку винайшов під час створення поеми «Простак у лісі» (A Fool in the Forest), віднесену критиками до «джазової поезії», що й дало йому підстави назвати «джазовим» представлений на суд читачів твір.

Поняття джаз охоплює чимало аспектів і може знайти найрізноманітніше художнє втілення, та передусім – це довільність та імпровізація, відсутність будь-яких норм і правил. Вказаний констант, а саме вільна організація сюжетного та мовного матеріалу, лежить в основі композиційної структури роману «Смерть героя». Зовнішнім атрибутом джазової природи твору є назви частин, кожна з яких (крім епілогу) є музичним терміном, що означає темп: пролог – *Allegretto* (помірно-швидко), перша частина – *Vivace* (жваво), друга частина – *Andante Cantabile* (повільно і наспівно), третя частина – *Adagio* (повільно). Тож попри заявлену довільність, письменник оприявнює певну закономірність темпу, а саме його сповільнення у міру розвитку подій, безпосередньо пов'язаних з життєвим шляхом головного персонажа твору Джорджа Вінтерборна, що виступає зв'язною ланкою у романі. Окрім того, у наратив уведено оповідача – фронтового товариша, який з розповідей Джорджа знав історію його життя та був свідком смерті останнього. За допомогою вказаного прийому автору вдається дистанціюватися від головного героя – учасника війни – та представити його з позицій пройденого часу, очима людини, яка пережила війну, пройшла болючий період адаптації і 10 років по тому виступила у ролі очевидця, слідчого, адвоката й судді одночасно, який хоче в'яснити причини смерті товариша й мільйонів таких, як він. Саме тому короткий життєвий шлях він починає з кінця, тобто з розв'язки, а саме звістки про смерть Джорджа, яка розцінюється як самогубство. Відтак як свідок показує реакцію на цю подію найближчих людей героя (матері, батька, дружини, коханки), що балансує між лицедійним жалем та цинічною байдужістю, а то й полегшеним зітханням. Таким чином, розв'язка постає одночасно й зав'язкою, а композиція твору набуває ретроспективного характеру. У наступних частинах оповідач представляє умови, в яких народився та ріс Джордж: батьки, школа й в цілому офіційна мораль вікторіанської Англії нічого спільного не мали з його дитячими мріями та захопленнями. Лондонський період у другій частині розкриває роки юності героя. Світ мистецтва, куди він потрапив, виявився лицемірним і фальшивим; а від кохання залишився гіркий спогад розчарування. Війна, яку Джордж зневажав і в початок якої не вірив, стає порятунком від життя. Підтвердженням цьому є кульмінаційний епізод, коли

Джордж під час відпустки у розпачі нищить всі довоєнні ескізи та кидає їх у камін, даючи зрозуміти, що обриває з цим світом всі зв'язки. Фінальним сюжетом його життєвої драми стає смерть, у якій він знаходить звільнення і бажаний спокій.

Оповідач, описуючи життя Джорджа від народження до смерті, намагається бути об'єктивним та безпристрасним, проте йому це не вдається: емоції беруть верх, у розповідь вриваються відступи, описи, власні рефлексії. Суб'єкт оповіді постає то безпощадним і гнівним критиком, коли мова йде про вікторіанську Англію, то тонким ліриком, здатним передати найменші відтінки кольорів, звуків, запахів, дотиків, поглядів тощо, коли розповідає про природу, мистецтво чи кохання. На мовному рівні така полярність виразилась у поєднанні лексики різних пластів – від просторічної і вульгарної до високої та вишуканої. Так, наприклад, звичаї вікторіанства постають як втілення «колективної дурості сторіч» [5, с. 161], шлюбна церемонія – «нудотна, солодкава, лицемірна нісенітниця» [5, с. 53], шлюб – «проституція в межах закону» [5, с. 162], натомість від споглядання природи на світанку Джорджа охоплює «чудний, блаженний захват» [5, с. 77], прогулянки з другом «сповиті золотим серпанком утоми й захвату» [5, с. 96], докільля приносить «щедрі джерела радості» [5, с. 77] тощо.

Таким чином, сюжетно-композиційна своєрідність твору «Смерть героя» як роману-біографії полягає у тому, що виклад історії життя головного персонажа від народження до смерті, хоча й здійснено за хронологічним принципом, проте ретроспективно – у формі спогадів, у яких поєднано різні часові площини та компоненти оповіді: від філософсько-інтелектуальних відступів до особистих рефлексій. Внутрішня організація роману, основним чинником якої є суб'єктно-оціночний компонент, позначена мовно-стильовим еkleктизмом, мозаїчністю та фрагментарністю, що відповідає джазовій сутності роману як твору без правил.

Список використаних джерел:

1. Іванюк Б. Композиція / Б. Іванюк // Лексикон загального і порівняльного

літературознавства / за ред. А. Волкова, О. Бойченка та ін. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – С. 266-267.

2. Олдінгтон Річард. Смерть героя / Перекл. з англ. Ю. Лісняк; Передм. І. Києнко / Річард Олдінгтон. – К.: Дніпро, 1988. – 341 с.

3. Урнов М. В. Ричард Олдингтон: вражда и родство с уходящей эпохой // М. В. Урнов. Вехи традиции в английской литературе. – М.: Художественная литература, 1986. – С. 310–353.